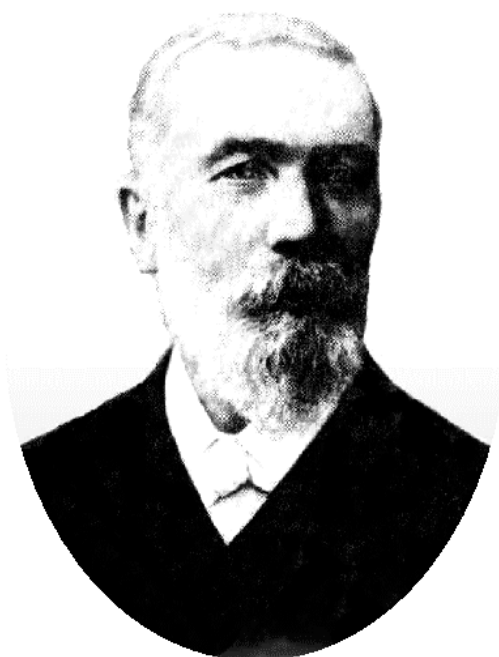

Пам'яті

Івана Пулюя,

*всесвітньо відомого вченого, одного з перших дослідників катодних та X-променів,
Галилянина*

*“Професор Іван Пулюй був не тільки найвишарпанішим
фізиком Австро-Угорщини. Він належав до тих,
хто в другій половині XIX — на початку XX ст. формував світ”*

Вільгельм Форманн

Іван Пулюй

І. Пулюй – великий вчений світового масштабу. Він був фізиком, математиком, астрономом, теологом, філософом, електротехніком, видатним популяризатором і блискучим педагогом, знав п'ятнадцять мов.

Народився Іван Пулюй 2 лютого 1845 року в містечку Гримайлові Скалатського повіту на Тернопільщині. Батьки майбутнього вченого були греко-католиками. Первісне прізвище – Пульгуй, а від 1881 року Пулюй. Родина мала, невелике господарство, успадковане від предків. В 1856 році батьки віддали його до класичної гімназії в місті Тернополі. Гімназія була німецька, і українській мові, як і іншим (латинській, грецькій), відводилося лише дві години на тиждень. Закінчив гімназію у 1864 році з відзнакою. Виконуючи волю своїх батьків, він з рекомендацією місцевого пароха рушив пішки до столиці Австро-Угорщини, де поступив на теологічний факультет Віденського університету. Водночас як вільний слухач вивідував філософський факультет, де слухав лекції з фізики, математики та астрономії. Потяг до науки переміг. У 1869 році І. Пулюй записався на філософський факультет, на фізико-математичну кафедру. В 1873 році закінчив університет і почав працювати в ньому асистентом експериментальної фізики.

З 1873 року по 1875 рік Іван Пулюй працює асистентом-викладачем кафедри фізики, механіки та математики Військово-морської академії у місті Фіуме (нині Ріска в Хорватії).

Восени 1875 року він виїждить до Страсбурга, де вступає на філософський факультет університету за спеціальністю фізика (електромеханіка). До речі, в цьому закладі за 130 років перед тим навчався останній український гетьман Кирило Розумовський. Через два роки Іван Пулюй захистив з відзнакою дисертацію і в 1877 році одержав ступінь доктора філософії Страсбурзького університету за спеціальністю фізика. Того ж року він повертається до Відня, де працює приват-доцентом фізико-математичної кафедри. Окрім того, він — асистент у лабораторії австрійського фізика Лянга. У 1881 році відбувалася Міжнародна електротехнічна виставка в Парижі, присвячена проблемі властивостей та переваг електричного світла, після якої генеральний директор штаєрської фабрики Верндель доручив Пулюю керівництво виробничим сектором дугових ламп. У цей час вчений працює технічним консультантом промислової електро-технічної “Ганц”, а також директором фабрики, що випускає електролампи власної конструкції.

У 1884 році ректорат Німецької Політехніки у Празі запросив Івана Пулюя очолити кафедру фізики. Тут він працював до виходу на пенсію. В 1889-90 роках вчений був ректором цієї школи, а в 1902 році став першим деканом першого в Європі електротехнічного факультету.

2 жовтня 1884 року Пулюй одружився в греко-католицькій церкві св. Варвари з панною Катериною Іосифою Марією Стозітською. Подружжя мало п'ятнадцятеро дітей, з яких залишилося живими тільки шестеро. Одна з доньок, Наталка, стала дружиною композитора Василя Барвінського.

У 1916 році Пулюй вийшов на пенсію. Помер вчений 31 січня 1918 року. Його поховали у Празі, на Мальвазінках, де через 27 років була похована і його дружина. Згідно з останнім бажанням небіжчика, його останки мають бути перевезені до Гримайлова і поховані біля могили батьків.

Іван Пулюй увійшов у науку в період розвитку кінетичної теорії газів, яка була першим кроком до пізнання мікроструктури речовини. Саме ці розділи фізики вчений викладав у Віденському університеті, в цій галузі фізики досяг блискучих результатів. Йому належать фундаментальні результати як технічного характеру (власноручне виготовлення рureк своєї конструкції), так і вивчення фізичних властивостей Х-променів.

У 1870 році Іван Пулюй написав українською мовою молитовник. У тому ж році Пантелеймон Куліш запропонував перекласти разом з ним та Іваном Нечуєм-Левицьким українською мовою “Святе Письмо Нового Завіту”, що вони і зробили. Книжку вдалося опублікувати лише в 1880 році. Два видання вийшло в 1912 році і нарешті, третє – в 1919 році. Про цей переклад неодноразово писав Іван Франко, відзначаючи, що “Отсю книгу (вона дуже дешева) повинна мати кожна читальня і кожний поодинокий чоловік”.

Василь Шендеровський

Дмитро Фреїк